

DOKUMENTUM

Horváth Andor

ÉLETEINK

3. RÉSZ

A Szeku

Pusztá neve is félelmet kelt. A Securitate – magyar átíratban Szekuritáté, röviden Szeku – az Állambiztonság neve. A rendszer elnyomó gépezetének legfontosabb szerve. Története – vagyis szerepe a rendszer védelmezésében és bukásában – a kommunizmus évtizedeinek talán legizgalmasabb fejezete.

Sokáig abban a hiszemben éltem, hogy tevékenysége Romániában nem hágott a kegyetlenség olyan fokára, mint például Magyarországon vagy a többi kelet-európai országban. Úgy képzeltem, hogy a román kommunista vezetők ezen a téren sem vették át szolgáiban a szovjet modellt. Ezt a nézetemet elsőként az a bizonyos központi bizottsági dokumentum cáfolta meg 1968-ban, amely Ceaușescu szakítását volt hivatott jelezni korábbi mentorával, Gheorghiu-Dej-zsel és azzal a rendszerrel, amelynek ő volt az első számú vezetője. Az 1989 decemberi fordulat után rendre kezdtek megjelenni a Gheorghiu-Dej-éra üldözöttjeinek emlékiratai, a korszak börtönviszonyainak szentelt tanulmányok. Ezekből egyértelműen az derült ki, hogy – különösen a negyvenes évek végén és az ötvenes évek első felében – a román rendszer erőszak-szervezetei kíméletlen bánásmódot alkalmaztak a börtönbüntetésre ítélt foglyokkal szemben. A közvéleményt különösen megrázta az úgynevezett „Pitești-jelenség”: az ottani börtönben – nyilvánvalóan felsőbb utasításra – bevezették és széles körben gyakorolták az „átnevelésnek” egy különösképpen embertelen módszerét. Az egykori Vasgárda tagjai azt a feladatot kapták, hogy rendszeresen ütlegeljék, minden úton-módon kínozzák cellatársaikat, ezáltal törjék meg jellemüket, fosszák meg őket a túlélés esélyétől.

68

Volt-e lényeges különbség a Szeku tevékenységét illetően a rendszer két szakasza – 1948–1965, illetve 1965–1989 – között? A válasz csak az lehet,

hogy igen, volt különbség, még hozzá a Ceaușescu-korszak javára. A kép azonban jóval összetettebb annál, hogysem azt mondhatnók: a korábban félelmetes Szeku megszélidült. Gheorghiu-Dej 1968-ban történt leleplezésével Ceaușescu két célt tűzött maga elé: egyfelől megfosztani elődjét a „jó vezető” nimbuszától, hogy az a cím felszabaduljon az ő számára, másfelől figyelmeztetni a Szeku vezetőit és apparátusát, hogy szigorodik tevékenységüknek a pártvezetés általi felügyelete, hatáskörük és mozgásterük új elvekhez fog igazodni. A „szocialista törvényesség” fogalma, amely sohasem jelentett többet, mint amire éppen használni akarták, alkalmas volt arra, hogy kiemelje a pártvezetés legitím elsőbbségét annak eldöntésében, hogy az erőszak milyen módszereihez kell folyamodni a rendszer védelme érdekében. Miután pedig Ceaușescu már húsz éve tagja volt a párt legszűkebb vezető testületeinek, pontosan tudta, hogy az erőszak-szervezetek kezében olyan hatalom összpontosul, amely bizonyos körülmények között magát a párt vezető apparátusát is veszélybe sodorhatja.

Noha a rendszer természetén nem sokat változtatott, ebben az összefüggésben megvolt például a maga súlya annak az általa bevezetett intézkedésnek, hogy a belügyi szervek csakis az illetékes pártszervezet jóváhagyásával indíthattak bármiféle akciót a párt tagjai ellen, beleértve informatornak való beszerzésüket is. Hogyha, tegyük fel, a Szeku indokoltan látta, hogy valakit megfigyelés alá helyezzen, ahhoz előzetesen meg kellett szereznie a városi pártbizottság beleegyezését.

A Szeku tevékenységével kapcsolatos józan ítékezés első megállapítása ezek után csakis az lehet, hogy az nem volt ugyanúgy félelmetes a Ceaușescu-korszakban, mint korábban, főként az ötvenes évek elején. A hetvenes–nyolcvanas években az emberek már nem tartottak attól, hogy éjnek éjvadján megáll házuk előtt egy fekete autó, és a belügy munkatársai elviszik a kiszemelt áldozatot. Hozzá kell azonban máris tenni, hogy az évek múlásával a Szeku működése szüntelenül terebélyesedett, méreteit – a besúgóhálózatot, a megfigyelt és lehallgatott személyek létszámát – tekintve felülmúlta a korábit. E feladatok ellátására a belügyi szerveknek tekintélyes személyi állomány és megfelelő technikai apparátus állott a rendelkezésükre.

Korai éveiben a rendszer nyíltan vállalta, hogy erőszakkal lép fel bizonyos társadalmi rétegek ellen, mivel ezt követeli az osztályharc törvénye. Azonban 1944 és 1975 között harminc év telt el. Közben nemzedékek cserélődtek, a rendszer pedig kiépítette a maga szilárd intézményi hálózatát. Az osztályharc korszaka lezárult. A párt X. kongresszusán elhangzott főtítkári jelentésben szerepelt egy olyan mondat, amely szerint a szocializmus

végérvényesen győzött Romániában. Bárki feltehetette magában a kérdést: ha így van, akkor miért kell védelmét továbbra is olyan erőszak-szervezettel biztosítani, amilyen a Szeku? Erre a kérdésre részben a hivatalos ideológia is választ adott: azért, mert a kapitalizmus képében a szocialista rendszer halálos ellenséggel áll szemben, amely a megsemmisítésére tör. Ez az ideológia ugyanakkor kevésbé nyíltan azt is hangoztatta, hogy a rendszernek lehet belső ellensége is, az pedig szintén veszélyt jelenthet biztonságára nézve. Nyilvánvaló ellentmondás feszült két állítás között: az egyik értelmében az állampolgárok döntő többsége feltétlen híve a szocializmusnak, a másik szerint viszont a rendszert mégis védelmezni kell saját, ellenséges állampolgárai feltételezett akcióival szemben.

Általános megfélemlítéssel párosuló totális ellenőrzés: talán így foglalható össze a Szeku tevékenységének lényege a Ceaușescu-korszak második felében. A besúgók hálózata a társadalom egészére kiterjedt: nem volt munkahely, tömbház, falu, művelődési, tudományos, egyházi intézmény, ahonnan ne jelentett volna a belügyi szerveknek egy-két vagy akár több informátor. Akik az elmúlt években az illetékes hatóságtól kikérték, majd közzétették a rájuk vonatkozó megfigyelési dossziét, azok két olyan következtetést fogalmaztak meg, amely látszólag ellentmond egymásnak. Az egyik szerint a Szeku mindent figyelemmel kísért, és mindenről tudott: rögzítette a megfigyelt személy házában történeteket, olvasta levelezését, lehallgatta telefonbeszélgetéseit, bármerre járt, a nyomában volt, és így tovább. A másik viszont úgy szól, hogy mindezek ellenére a begyűjtött és feldolgozott adatok messze nem terjedtek ki mindenre, lényeges részletek kicsúsztak a hálóból, valójában az egész művelet olyan volt, mint egy megállás nélkül működő, hatalmas malom, amely fűrészport őröl. A két állítás egyike sem téves. Azért nem téves, mert akkora, irdatlan méretű adathalmaz szükségképpen tartalmazott egész sor fontos, a belügyi szervek szempontjából releváns tudnivalót, miközben a rengeteg információ nagyobb hányada nem lehetett más, mint a hétköznapi lét érdektelen törmeléke.

*

A Hét belső munkatársai közt is akadtak informátorok. Tudtuk vagy sejtettük, melyik kollégánk az. Azt persze nem tudhattuk, mit és hogyan továbbítanak megbízóinknak a szerkesztőség belső életéből. Külön is szót kell ejtenem azonban egy, a szokásostól eltérő, bizarr esetről. Egy szép napon egyik kollégánknak arról tájékoztatta a főszerkesztőt, hogy felkereste ottho-

nában egy belügyes tiszt, és arra kérte, találkozzanak időről időre, és beszélgessenek arról, mi minden történt a megelőző napok során a szerkesztőségben. Kollégánknak felháborodással és félelemmel hallgatta az erkölcsi elveivel annyira ellentétes felszólítást. A főszerkesztő, miután beszámolóját meghallgatta, azt tanácsolta neki, hogy – bármilyen tehertétel is számára – ne zárkózzék el a feladat teljesítésétől. Beszéljen látogatójával erről-arról, de ne mondjon bármit, utólag pedig foglalja össze neki az elhangzottakat. Ha kényes kérdés kerül szóba, kérjen gondolkodási időt, és mielőtt a tárgyra visszatérne, lehetőleg beszélje meg vele, hogyan fog arról referálni. Így eshetett meg az, hogy egy vagy más ügyben rajta keresztül voltaképpen a főszerkesztő véleménye került a belügyi szervek irattartójába.

De a Securitaténak nemcsak a háttérből, látatlanul volt dolga a szerkesztőséggel. Kisebb-nagyobb időközökben felkereste a főszerkesztőt irodájában egy belügyi ezredes. Úgy mondtuk akkoriban: „ő felelt” a szerkesztőségért. Előzetes bejelentés után érkezett, érdeklődött erről-arról, maga is közölt egyet s más. Nemegyszer előfordult, hogy távozása után a főszerkesztő azon törte a fejét, vajon miért is jött voltaképpen. Csupán azért, hogy letudjon egy előírást vizitit? Lehetséges, bár nem valószínű. Akkor pedig vagy meg akart tudni valamit, és azt meg is tudta az elhangzottakból, vagy elejtett egy üzenetet, amit ki kell hámozni a szavaiból. A főszerkesztő ilyen alkalomkor tudatosan üzent is az ezredesen keresztül feljebbvalóinak, például tájékoztatta arról, hogy a magyar értelmiség köreiben tiltakozást váltottak ki bizonyos román nacionalista megnyilvánulások. Ezekről a jó hangulatban zajló, mondhatni kedélyes beszélgetésekről főszerkesztőnk azt tartotta, hogy végső soron javunkra vannak, mivel alátámasztják azt, hogy a szerkesztőségnek nincs titkolnivalója. Hosszabbra nyúló látogatás végeztével a főszerkesztő olykor pálinkával kínálta az ezredest, és poharazgatva még eltársalogtak egy-másfél órát. Olykor magam is tanúja voltam e beszélgetéseknek.

Olyan volt az egész, mint valami színjáték, amelyben a szerepkörök világosan elkülönülnek, az egyik oldalon vannak a megfigyelők, a másikon a megfigyelték, de egyébként jól kijönnek egymással. Néhány epizóddal próbálom azonban azt is szemléltetni, hogyan érezte a Securitate közvetlenül is, hogy az ő szerepe a felvigyázás és az ellenőrzés.

A bevett szokásnak megfelelően augusztus 23., a román nemzeti ünnep alkalmából az esemény előtt tisztelgő számot állítottunk elő 1981-ben is. Az is a szokások közé tartozott, hogy a lapot ilyenkor nem grafikákkal, hanem ipari létesítményekről vagy egyéb nevezetességekről készült fényképekkel illusztráltuk.

Alighogy péntek reggel a szerkesztőségbe érkeztem, beállított ezredesünk is. Nézzem meg, mondta, a lap utolsó oldalán látható fényképet. Megnéztem: a fénykép a Transilvania nevű román kőolajszállító tankhajót ábrázolta. Tudom-e, hogy ez a hajó előző nap kigyulladt a Márvány-tengeren? – kérdezte. Nem tudom, válaszoltam, és máris tisztában voltam azzal: felmerülhet a gyanú, hogy tudtunk a katasztrófáról, és ennek ellenére közöltük a fényképet. Megerősítettem: fogalmunk sem volt arról, mi történt a hajóval. Még aznap értesültünk: az időpontok egyeztetése alapján ejtették a gyanút. A lapszám ugyanis hamarabb került nyomdába, hogysem a történetekre vonatkozó első híreket közzétették volna. Ráadásul elsőként – valamikor a délután folyamán – a román Szabad Európa Rádió számolt be róluk, az Agerpress hírösszeállítása csak aznap reggel tett közzé tájékoztatást. Talán a Szabad Európa hírműsorából kellett volna értesülnünk az eseményről? Állítólag még ez is elhangzott az ügy kivizsgálása során, de a tényeken az sem változtatott, a tények pedig mellettünk szóltak.

Valamikor 1980 táján új törvényes rendelkezést hoztak tudomásunkra: nyilvántartást kell vezetni a szerkesztőség bármely tagjának külföldi személyvel való találkozásáról, és a bejegyzett adatokhoz mellékelni kell az érintett személy aláírással ellátott beszámolóját. Én kaptam a feladatot, hogy kezeljem azt a kemény fedelű, nagy alakú füzetet. Annyit tettem, hogy kollégám kérésére bevezettem a szóban forgó adatokat – mikor, kivel találkoztak –, és átvettem kézzel írott nyilatkozatukat. Sejtettem, hogy egyik-másik alkalommal feledékenyek voltak, de ez nem tartozott rám. Némelykor az ezredes átnézte a bejegyzéseket, majd szó nélkül visszaadta a nyilvántartást. Amikor egyik látogatása alkalmával újra látni akarta, G. P. kollégám idegesen félrevont. Arra kért, várjak egy percet, mert éppen most írja a beszámolóját. Az ezredes átolvasta az újabb bejegyzéseket, majd azt kérdezte: Több nincs? Még van egy, arról megfeledeztem – válaszoltam –, és máris hoztam a kollégámtól sietve átvett sorokat. Az ezredes megnézte, nem szólt semmit, majd rövidesen távozott. Azóta sem tudom, miért volt éppen a szóban forgó találkozás annyira fontos, azonban nem kétséges, hogy kollégám tudta: szorult helyzetbe kerülhet.

Volt azután a szerkesztőségben még egy nyilvántartás, amelyet a titkárnőnk vezetett. Miután a főszerkesztő minden reggel átnézte a postát, a titkárnő bevezette a nyilvántartásba a frissen érkezett levelek feladóját és címzettjét, illetve azt a szerkesztőt, aki felé főnöke a küldeményt irányította. Szóltam már korábban arról, hogy a levelezést kifejezetten bizalmas kérdésként kezeltük, akár munkatársunktól érkező kéziratról, akár olvasóink-

tól származó – többnyire közérdekű – információról volt szó. Erősen meglepődtünk, amikor egy belügyes tiszt – nem az ezredes – azzal a kéréssel állított be a szerkesztőségbe, hogy látni kívánja a levelek nyilvántartását. Megkapta, átnézte, majd távozott. Fogadjuk el, hogy ezután betekintésük lesz a szerkesztőség levelezésébe? Fellépését fölöttébb aggasztónak találtuk, ezért távozása után a főszerkesztővel arra a következtetésre jutottunk, hogy meg kell próbálnunk utánajárni, vajon nem történt-e a tiszt részéről hatásköri átlépés. Bejelentésünkre a központi bizottság sajtóosztályáról azt a választ kaptuk: de igen, hasonló felkérésnek, ha még előfordul, nem kell eleget tenni.

Az egyik szerkesztőségi értekezletünkön saját kérésére jelen volt egy belügyes tiszt. Elmagyarázta, melyek az új állambiztonsági törvénnyel kapcsolatos fontosabb tudnivalók, hogyan kell általában véve gondoskodni a hivatali titok megőrzéséről, elkerülni, hogy bármely szöveg vagy irat, amely tartalmánál fogva problémás lehet a törvény rendelkezései szerint, illetlen kezekbe kerüljön. Az elhangzottak kapcsán többen kérdéseket vagy megjegyzéseket fogalmaztak meg. Én azt kérdeztem: mit fed egészen pontosan a terjesztés fogalma. A válasz így hangzott: terjesztésnek számít az, ha valaki megosztja másvalakivel azt, amit papírra vetett. Súlyos közlés, amelyből két dolog következett. Elsőként az, hogy a naplóirás (vagy más szöveg előállítása) nem törvényellenes cselekedet mindaddig, amíg a lakás négy fala között történik. Másodszor viszont az következett ebből a közlésből, hogy kimeríti a terjesztés vétségét az a személy, aki átad (vagy elküld) valakinek egy szöveget. Következésképpen az is, aki kétes tartalmú kézirattal (vagy levéllel) keres fel egy szerkesztőséget. Vétséget követ el ezek után az a szerkesztő is, aki erről nem tájékoztatja az illetékes szerveket. Már csak az lett volna hátra, hogy azt tudakoljuk: mit fed a kétes tartalom vagy tágabban a törvényellenesség fogalma, de erre nem akadt vállalkozó.

*

Ideje most már sorra vennem, hányszor, milyen körülmények között kerestek meg személy szerint engem a belügy alkalmazottai. Valójában két beszerzési kísérletről számolhatok be – mindkettőt megúsztam. Volt azután 1988-ban egy súlyosabb ügyem: házkutatás és több rendbéli kihallgatás – arról majd hosszabban kell szólnom.

Kilencedikes voltam, amikor hívtak: menjek az igazgatói irodába. Az ismeretlen férfi, aki várt, rövidesen előadta, hogy szeretne velem rendsze-

resen találkozni és elbeszélgetni erről-arról. A jelenet erősen felzaklatott. Minden porcikám ellenkezett, de nem tudtam, mitévő legyek. Végül arra az elhatározásra jutottam, hogy magyartanáromhoz fordulok tanácsért és segítségért. M. T. abban a tanévben érkezett iskolánkba. Előadása az irodalmi művekben színesebb, érdekesebb világot tárt fel előttünk. Óráin magam is igyekeztem minél jobban szerepelni. A következő délután csongettem lakása ajtaján. Beszámoltam neki a történekről, s azt is elmondtam, hogy szorongok és tanácstalan vagyok. Éreztem: nem lelkesedik azért, hogy hozzá fordultam, de nem is próbál meg lerázni. Anélkül, hogy bármit is ígért volna, igyekezett megnyugtatni. A tiszt többé nem keresett, újabb próbálkozás középiskolás éveim alatt nem történt.

A másodikra hosszú évek múltán, bukaresti otthonunkban került sor, valamikor 1971 első hónapjaiban. Délutáni látogatóm próbált rábeszélni, hogy helyesen tenném, ha időnként tájékoztatnám arról, ami a szerkesztőségben történik. A helyzet két tekintetben különbözött a korábbi esettől. Frissen kinevezett szerkesztőként egyfelől jobban aggódtam. Mi lesz, ha az elutasítás az állásomba kerül? Másfelől viszont magabiztosabb is voltam, és ezt éreztettem is látogatómmal. Szerkesztőként és párttagként, mondtam, saját közösségemen belül kell megfelelnem minden kötelezettségemnek. Jóllehet figyelmeztetett: beszélgetésünknek titokban kell maradnia, némi tépelődés után beszámoltam róla a főszerkesztőnek. Helyeselte lépésemet, és megnyugtatott, hogy elejét veszi a folytatásnak. Úgy is lett.

Nagyot kell ugronunk az időben 1988-ig. Az a házkutatás és az a kihallgatás-sorozat egyik legkeményebb próbája volt életemnek. Az alábbiakban igyekszem minél pontosabban összefoglalni az akkor történeteket.

M. Guszti valamikor 1987-ben beszélt nekem először Alin T.-ről. Szociológus, egyetemi oktató, kiváló koponya, határozottan ellenzéki beállítottságú – mondta róla. Azt is hozzátette: a kevesek egyike, akik keresik a hasonlóan gondolkodó fiatal magyar értelmiségiekkel való kapcsolat-felvétel lehetőségét. Rövidesen el is hozta hozzánk, és attól kezdve Alin többször megfordult házunkban. Érdeklődéssel hallgattam szociológiai fejtegetéseit különféle aktuális témákról. Ő hívta fel például a figyelmemet arra, hogy a simának látszó felszín alatt olyan társadalmi ellentétek feszülnek, amelyek mögött bizonyos szakmai érdekcsoportok – külkereskedelem, építőipar, mezőgazdaság – képviselői állnak. Mivel éppen tudósokkal kellett interjúkat készítenem, segített összeállítani az igazán „menő fejek” névsorát. Ő beszélt nekem először Silviu Brucanról. Az év tavaszán megjelent, *Korszellem és önismeret* című román esszéválogatásom kapcsán elmondtam neki, hogy

az utóbbi évek nemzetiségi politikája annyira megingatta a magyarságnak az állami vezetés iránti bizalmát, hogy részben ezt kívántam ellensúlyozni a közelmúlt román szellemi életére irányuló érdeklődés felkeltésével.

Amikor a Szeku házkutatást tartott M. Guszti otthonában, egész sor kéziratot is lefoglaltak nála. Ezek java része azokat az interjúkat tartalmazta, amelyeket az idősebb generáció tagjaival (Jordáky Lajos, Balogh Edgár, Méliusz József) folytatott politikai tevékenységükről a második világháború éveiben, valamint a kommunista hatalomátvétel előtt. Miután úgy ítélte meg, hogy helyzete Romániában ellehetetlenült, Guszti úgy döntött, hogy áttelepül Magyarországra. Mivel szinte két évtizede szoros baráti és munkatársi szálak kötöttek hozzá, távozása számomra nagy veszteséget jelentett. Utolsó látogatása alkalmával arról beszélgettünk, hogy kapcsolatunkat igyekszünk majd a továbbiakban is megőrizni. Miután a két világháború közötti román esszéirodalmat bemutató antológiám előkészítése során rengeteg olyan szöveg került a látókörömbe, amely egy vagy más okból nem kerülhetett be a kötetbe, jóllehet tartalmánál fogva nagyon is aktuális volt, megegyeztünk, hogy amennyiben ott közlési lehetőség adódik, ezekre a szövegekre még visszatérünk. Akkor nem sejtettem, de később megbizonyosodtam róla: a szobámban folytatott beszélgetést lehallgatták.

A nálam rendezett házkutatásnak két kiváltó oka volt. Az első, a kevésbé súlyos, inkább csak ürügyül szolgált. A második már bonyolultabb ügy, bizonyos részletei mindmáig tisztázatlanok előttem. Enyhe túlzással olyan, mint egy kémhistória.

Egy napon Alin T. azzal keresett fel, hogy a Magyarországon élő B. Zoltán felkérésére – ottani megjelentetés céljából – írt egy dolgozatot arról, hogy miért nem volt a két világháború közötti Romániában a baloldalnak fajsúlyosabb elméleti irodalma. Vállaltam, hogy írását lefordítom. Néhány nap alatt el is készült a fordítás, és a kézzel írott szöveget átadtam a közelemben lakó J. Irénkének, hogy legépelje.

Ekkor került sor a lakásomon arra a beszélgetésre, amelyről azt mondtam, hogy bonyolultabb ügy. Telefonos egyeztetés nyomán felkeresett H. Gábor fiatal budapesti közigazdász. A beszélgetés, amelyen Alin T. is jelen volt, két igen komoly témát érintett. Az egyik a Magyarországon tartózkodó román menekültek politikai tevékenységéhez kapcsolódott, a másik a falurendezés-falurombolás egyre több aggodalmat és tiltakozást kiváltó témakörével állott összefüggésben.

Az év március 15-én első ízben fordult elő, hogy románok egy csoportja Budapesten tiltakozást fogalmazott meg a Ceaușescu vezette román kom-

munista rendszerrel szemben. Miután nyilvánvaló volt, hogy az akcióra csakis a magyar hatóságok tudtával és jóváhagyásával kerülhetett sor, Bukarest rendkívül élesen reagált a történetekre.

H. Gábor egyenesen felvetette a kérdést: nem látjuk-e elérkezettnek az időt, hogy a tervezett falurendezés kérdésében aláírásgyűjtést kezdeményezzünk, és tiltakozó szöveggel lépünk a nyilvánosság elé. Azt válaszoltam, hogy tekintettel a téma komolyságára, felelősen meg kell fontolni minden lépést. Ezért azt megelőzően, hogy bárki csoportosan aláírt tiltakozó nyilatkozatot hozna nyilvánosságra, élnie kell azokkal a lehetőségekkel, amelyekre törvényeink minden állampolgárt feljogosítanak, vagyis beadvánnyal kell fordulnia az illetékes párt- és állami szervekhez. Alin válaszát nem tudom érdemben reprodukálni, de emlékezetem szerint ő sem mondott minden további nélkül igent az előterjesztett elképzelésre.

A beszélgetés végétől történt azonban még valami. Amint a későbbiekben kiderült: az volt a késleltetett bomba. H. Gábor elővett aktatászkájából két, nagyobb méretű borítékot, és átnyújtott mindkettőnek egyet-egyét. Miután átvettem, épp csak belenéztem: előző napi budapesti újságokat láttam benne.

Am alighogy vendégeim eltávoztak, alaposabban megnéztem a boríték tartalmát. A napilapok mellett volt benne egy felhívás, amelyet a Budapesten tartózkodó románok intéztek honfitársaikhoz. Az A4-es méretű lap összefogásra buzdított a Ceaușescu-rendszer ellen.

Meghűlt bennem a vér. Épp csak átfutottam a szöveget, majd fogtam azt a néhány példányt, bedobtam a kályhába, és azonnal elégettem őket. Számoltam azzal, hogy talán csak perceim vannak e művelet elvégzésére.

Előreszaladok néhány órát. A házkutatás első percétől kezdve tudtam, hogy amit keresnek, az éppen ez a felhívás. Hogyan kerültek ide ezek a napilapok? – kérdezte a házkutatást irányító tiszt. Budapesti látogatóm hozta őket – válaszoltam. De a tiszt valójában nem erre volt kíváncsi. Szemmel láthatóan keresett valamit, ám amit kerest, azt nem lelte sehol. Honnan tudott a létezéséről?

Az utólagos visszaemlékezés találgatásokra van utalva. Az elmúlt években lett volna mód tisztázni bizonyos részleteket, de ez nem történt meg. Ki tette a felhívást a borítékba, és mi volt vele a célja? Valóban budapesti románok készítették, vagy épp ellenkezőleg, a Securitate műhelyében állították elő provokatív céllal? A következmények láttán számomra már akkor evidenssé vált, hogy a történetnek ez volt a mozgatórugója: leleplezni magyar ügynökök nyíltan románellenes akcióját. Az egész úgy szempont-

jából másodlagosnak tekinthető, hogy a felhívás terjesztőjének szerepét éppen rám osztották, noha az én számomra a folytatás fölöttébb veszélyes kilátásokat tartogatott. Ez a folytatás azonban elmaradt, ennél fogva a velem történtek egy szelídebb változat határai között játszódtak le.

Nehezen elképzelhető, bár teljességgel nem is zárható ki, hogy H. Gábor a Szekoval együttműködve vett részt az akcióban. Hát Alin T.? Az, hogy egyidejűleg nála is házkutatást tartottak, és kettőnk kihallgatása is párhuzamosan zajlott, azt látszott akkor alátámasztani, hogy ugyanolyan áldozata ennek az eseménynek, akárcsak én.

Még aznap délben Alin becsöngetett hozzám. Elhozta azt a könyvet, amelyet kérésemre megvásárolt, mondta. Átvettem tőle, és ő máris távozott. Ebédeltem, majd rövid időre lefeküdtem. Három óra körül járt, amikor az újabb csöngetésre ajtót nyitottam. Négy férfi kért bebocsátást. Közölték, hogy házkutatási paranccsal jöttek. Ragaszkodom-e hozzá, hogy két tanú is jelen legyen az eseménynél?, kérdezte az, aki főnöküknek látszott. Igenlő válaszomra előkerítették egyik szomszédasszonyunkat, majd az utcáról betessékeltek egy megszeppent nőt.

Tartok-e a házban fegyvert vagy valutát? Miután közöltem, hogy nem, gyorsan körbejárták a lakást, beletúrtak a szekrényekbe és fiókokba. Családom tagjait beterelték a szobámba. Végig ott kellett maradniuk, nehogy eltűntessék a bűnjeleket. Lányomnak másnap felvételi vizsgája van, jegyeztem meg, kérem, engedjék elvonulni. Megtagadták.

A házkutatás – voltaképpen az én szobám átvizsgálása – körülbelül hat órát tartott. A légkör feszült volt, de nem különösebben vészterhes. Engem elégedettséggel töltött el a tudat, hogy ami a legfőbb bűnjel lehetne, az már hamuvá égett a cserépkályhában.

A könyvek átfésülésével kezdtek, az íróasztallal folytatták. Állott a szobámban egy nagy méretű faláda – jó hasznát vettük a költözéskor –, arra már nem került sor, pedig tele volt különféle irományokat tartalmazó doszsiékkal.

Sohasem számoltam, hány könyv sorakozik a polcokon, számuk 1500–2000 körül mozoghatott. Sokat közülük levettek, kinyitottak, megforgattak. Azok közül, amelyek a magyar történelemről szóltak, többet visszartartottak. Címüket felvették a jegyzőkönyvbe, majd elsüllyesztették őket egy zsákban. Az íróasztal átkutatásakor megtalálták többfüzetnyi naplómát. Azok is a zsákban kötöttek ki. Személyes jellegű iratok egy részével is ez történt, bár előfordult, hogy eltekintettek ettől, amikor közöltem: Apámtól származó dokumentumok, feljegyzések.

Az akció végeztével aláírták velem a jegyzőkönyvet, majd távoztak. Családommal együtt fellélegeztem. Nem sejtettem, hogy a java még csak ezután kezdődik.

Félóra sem telt el, és újra beállítottak. Velük kell mennem, közölte a tiszt. Mivel nagyon elegendem volt már belőlük, visszakérdeztem: van előállítási parancsuk („mandat de aducere”)? Nincs, de ha ragaszkodom hozzá, ezen nem múlik... Perceken belül hozták is.

Beültünk a ház előtt várakozó autóba. Ronda érzés volt látni, hogy autónk a parancsnokság Rahovei utcai épülete előtt áll meg, és hallani, amint a kapu kinyílik, majd bezárul mögöttünk. Tíz óra felé járt az idő.

A kihallgatás egy számomra váratlan kérdéssel kezdődött. Igaz-e, hogy Alin T. kérésére lefordítottam egy kéziratot magyar nyelvre? Erről eddig nem esett szó. Igaz, válaszoltam. Hol van az a fordítás? A gépirónőnél. Vezessem oda őket.

Újra autóba ültünk. Már éjfél felé járt az idő, amikor J. Irénke lakása elé értünk. Restelltem, hogy akaratlanul bajba kevertem az idős hölgyet és férjét. Megkértem kísérőimet, húzódjanak félre, amikor becsengetek hozzájuk. Átvettem a legépelte kéziratot, és távoztunk.

Az első este azzal telt el, hogy kifaggattak az Alin T.-féle kézitról. Nem volt teljesen ártatlan cselekedetnek nevezhető sem az, hogy megírta, még kevésbé az, hogy Magyarországon szándékozott közzétenni, ezek azonban nem számítottak főbenjáró bűnöknek. Én sem effélet követtem el azzal, hogy lefordítottam.

Másfél-két óra elteltével közölték velem, hogy hazavisznek, de a beszélgetéseket másnap reggel folytatnunk kell. Ha rémülettel éppen nem is, azért némi aggodalommal töltött el, hogy mi vár rám.

Következett egy nyolc napig tartó kihallgatás-sorozat. A program menetrendszerűen ismétlődött napról napra. Reggel nyolcra érkeztem, délben egykor távoztam. Minden napnak megvolt a maga témája, amelyről hosszasan faggattak, végül pedig utasítottak, hogy az elmondottakat foglaljam írásba, az elkészült szöveget pedig írjam alá.

Az első perctől kezdve világos volt előttem, hogy különféle bűnös, kisebb-nagyobb mértékben törvénytelen cselekedetek elkövetésének bevalóságára akarnak rávenni. Helyzetemet, a rám leselkedő veszélyt hol súlyosabbnak ítélt meg, és ilyenkor igyekeztem háritani a nekem szegezett vádakot, hol úgy találtam, hogy ilyen-olyan kihágások, szabálytalanságok esetén jobban teszem, ha egyetértően tudomásul veszem és elismerem a kifogásolt cselekedetet. Tudatosan arra törekedtem, hogy lehetőleg ne vállal-

jak semmi olyat, ami akár büntetőjogi következményt is vonhat maga után, de ne is keltsem azt a látszatot, hogy konokul elutasítok minden ellenem felhozott észrevételt. Lavíroztam.

Ahhoz, hogy viselkedésemet a számomra legelőnyösebb pozícióba tudjam beállítani, alapvetően két dolgot kellett számításba vennem. Az egyik: mi az, amiről nekik már eleve tudomásuk van. A másik: milyen választ adott kérdéseikre a velem egyidejűleg kihallgatott Alin T. Ami az elsőt illeti: eleinte nem számoltam azzal, hogy a szobámban lefolyt beszélgetéseket lehallgatták, mi több, a szemközti ház emeleti ablakán keresztül akár fénykép-felvételeket is készíthettek. (Bizonyos jelekből ugyanis később erre következtettem.) A második tekintetében a játékelméletnek ahhoz a tételéhez igazodtam, hogy két, külön-külön kihallgatott személy akkor jár a legjobban, ha kölcsönösen feltételezi a másiktól, hogy hozzá hasonlóan nem a beárlás taktikáját választja.

Volt egy pillanat, amikor úgy éreztem, hogy kettős játékot űznek, és ez bizonyos fokig megnyugtató. Talán a harmadik nap reggelén történt. Érkezésem után helyet foglaltam a tiszttel szemben, és rágyújtottam egy cigarettára. (E délelőttök folyamán nem szívtam általában sem többet, sem kevesebbet a szokásosnál.) A tiszt ekkor felállt, és elkezdett hosszan beszélni a dohányzás ártalmairól. Nemrég levetítettek előttük egy tudományos kisfilmet – magyarázta –, amelyből kiderült, hogy nem csupán a nikotin teszi ártalmassá a dohányzást, hanem azon felül az a sok egyéb nyomelem is, ami a füsttel a szervezetbe kerül... „De ebből elég ennyi, lássunk munkához”, zárta le fejtegetését néhány perc elteltével.

Gondolkodóba estem. Mit jelent ez? Miért látja váratlanul szükségét annak, hogy az egészségem iránti aggodalmának adjon kifejezést? Tévedek, ha úgy értelmezem üzenetét: ami itt folyik, az nem arról szól, hogy az életemre törnek?

Voltak azonban kemény percek is azokban az órákban. Hamar felismertem, hogy a kihallgatás fő célpontja a magyar követség. Az igazi kérdés nem az – még ha az volt is éppen terítéken –, hogy miért találkoztam több-kevesebb rendszerességgel a követség munkatársaival. A cél annak alátámasztása, hogy e találkozások révén a magyar követség ellenséges tevékenységet folytat Románia területén. A kérdésre, hogy kaptam-e tőlük magyar újságokat és Budapesten kiadott könyveket, értelmetlen lett volna tagadó választ adnom, elvégre a házkutatás alkalmával ez bebizonyosodott. Miért láttam őket vendégül lakásomban, és miért fogadtam el adományait, ha egyszer tudom, hogy törvény tiltja a külföldi állampolgárokkal va-

ló találkozást, ráadásul a magyar sajtó és a budapesti kiadók termékei románellenes nézeteket is tartalmaznak? A kérdés kényes volt, és nem lehetett kitérni előle. Szakmámnál fogva – válaszoltam – azt tartom, hogy nincs a világon olyan kiadvány, amelynek ne lehetne helye könyvtáramban, mivel magam is el tudom dönteni, hogy a benne foglaltakat mire használom. Ami pedig a külföldiekkel való találkozást illeti: igen, tudom, hogy kihágásnak minősül, ám vannak az emberi érintkezésnek olyan szabályai, melyeket az adott körülmények között is érvényesnek tekintek.

Egy alkalommal a kihallgatótiszt olyanformán terelte a beszélgetést veszéyes vizekre, hogy állítása szerint bizonyos kontextusban szóba hoztam Erdély hovatarozásának kérdését. A hallottaktól inkább felháborodtam, semmint megrémültem, ugyanis tudtam, hogy blöfföl. Szándékosan emelt hangon, patetikusan tiltakoztam a beállítás ellen, amely ebben a formában – jegyeztem meg – felér a hazaárulás vádjával. A kérdést ejtettük.

Két találatomra mindmáig elégedetten gondolok vissza. Az első inkább amolyan szellemes ripozt, a második viszont a helyzethez jól illő ellenlépés volt.

Alin T. kéziratáról faggatott. Mi történt volna vele a továbbiakban? H. Gábor vitte volna Budapestre, vagy a magyar követség útján juttattam volna el a megrendelőhöz, ahogy az máskor is történt? Mi szükség lett volna akár az egyikre, akár a másikra – kérdeztem vissza teljesen ártatlan képpel –, hiszen a román posta útján is oda juthatott volna. Csak nézett rám tágra nyílt szemmel.

Amikor egyik délben hazaértem, merész ötletem támadt. Levettem a polcra egy könyvet, és elhatároztam, hogy másnap magammal viszem. Alighogy leültem, beszélni kezdtem. „Kérem, engedje meg, hogy megmutassam Önnek ezt a könyvet, és a benne olvasható dedikációt.” A könyv, amelyet átadtam, Valter Roman visszaemlékezéseit tartalmazta, a románul beleírt dedikáció pedig így hangzott:

„Horváth Andor elvtársnak, az ifjú forradalmárnak, aki lelkesen küzd a szocializmus ügyéért.”

A mondatot csapnivalóan ósdinak és fellengzősnek találtam, amikor a szerzőtől átvettem azt a példányt. Mennyire másként hatott azonban mostani helyzetemben! A tiszt figyelmesen elolvasta, belenézett a könyvbe, majd csupán ennyit mondott: „Igen, és ezt nem akárki írta!” Éreztem, hogy aznap kevésbé sikerül belőlem sötét ellenséget faragnia.

Ám ne gondolja senki, hogy azok hangulatos, derűs délelőttök voltak. A témák és a regiszterek változtak ugyan, de mit sem változott a beszélge-

tések feszültsége, nekem pedig gondosan ügyelnem kellett arra, hogy az agresszív számonkérésre ne válaszoljak bűnbánó beismeréssel, ha pedig ellenvetéseim támadtak, azok ne fölényes nagyképűségként hassanak.

Nem tudom a naponként változó témák mindegyikét pontosan felsorolni. Rendre szóba kerültek kapcsolataim a magyar követség munkatársaival, H. Gábor látogatása és a jelenlétében lefolyt beszélgetés, Alin T. személye, M. Gusztávhoz fűződő barátságom, a magyar követségen Domokos Géza születésnapja alkalmából rendezett ebéd. Miként már említettem, a beszélgetések végeztével az elmondottakat írásban összefoglaltam.

Minden reggel tele aggodalommal, ha nem is lázas szorongással léptem be a Rahovei utcai épületbe. Úgy gondoltam, hogy az „eset” meglehetősen széles skálán mozgatható annak függvényében, hogy kivitelezőit milyen szándékok vezérlik. Egyfelől viszonylag önálló szereplője, másfelől kiszolgáltatott játékszere voltam egy olyan eseménynek, amelynek végső kimeneteléről fogalmam sem volt.

Nagy szerencsémre belső egyensúlyom, fizikai erőnlétem, megfelelő közérzetem mindvégig kitartott. Szabad óráimban visszapergettem a délelőtti történeteket, és készültem a másnapi találkozásra. Zenét hallgattam. Sokszor egymás után ugyanazt a Mozart-zongoraversenyt. Elneveztem „kihallgatási versenymű”-nek.

Az előírt programnak fegyelmezetten megfelelttem – reggelente soha nem késtem –, de igyekeztem úgy viselkedni, mint aki azon belül is megőrzi önállóságát. A negyedik napon előadtam, hogy a szerkesztőség olyan feladattal bízott meg, amely tovább már nem halogatható, ezért kérem annak jóváhagyását, hogy másnap felkeressem a kijelölt kutatóintézetet. Beleegyezésüket adták, hogy a következő délelőtti riportkészítésre fordítsam. Nem mondanám, hogy könnyen ment a mikro-processzorokról kérdezősködnöm a băneasa-i intézetben.

Egy hét leteltével úgy éreztem, valamiféle kiutat kellene találnom. Domokos Gézához fordultam tanácsért: mi legyen a teendő? A történetek áttekintése után azt tanácsolta, hogy próbáljak meg véget vetni az ügynek. Ismerjem el, hogy a korábbi beszélgetésekből sokat okultam, és a továbbiakban kerülni fogom a kifogásolt helyzeteket. Miután azonban a felmerült témákat kimerítettük, több mondanivalóm róluk nincs, kérem, hogy zárjuk le ezt a kihallgatás-sorozatot.

Udvariisan, de egyenesen, szóról szóra ezt adtam elő legközelebb. A tiszt meglepetése aligha volt színlelt, színpadias felháborodása inkább lehetett az. „Lezárni akkor, amikor még nem derült ki semmi, és amikor főnökeim

véleménye szerint szinte egy tapodtat sem haladtunk előre?” – förmedt rám. „Miközben Alin T. részéről sokkalta bővebb beismerések birtokába jutotunk?” – mutatott az előtte fekvő vaskos dossziéra.

Ekkor következett e napok legkeményebb pillanata. „Tudja-e – folytatta –, hogy elég kiállítani egy parancsot, és maga máris az egyik alagsori helyiségben köt ki?” „Igen, tudom” – válaszoltam nem csekély szorongással, de higgadtan. „Hát azt tudja-e, hogy elegendő egy újabb parancs, és családtagjai is itt találják magukat?” „Igen, tudom, hogy azt is hatalmukban áll megtenni” – feleltem szinte gépiesen, miközben éreztem, hogy gyorsabban ver a szívem.

Csend lett. Egy darabig hallgatott, majd felállt és távozott. Őrizetemre beállított egy katonát a szobába.

Hosszú idő telt el, mielőtt visszatért. Negyedóra? Félóra?

Következett az utolsó felvonás. A legkomorabb.

Felvezetett az emeletre. Tágas iroda. Az íróasztalnál elegáns fehér öltönyt viselő férfi. Fekete haja simán hátrafésülve, arcbőre feltűnően sötét. Én vele szemközt, de tőle jókora távolságra foglaltam helyet az iroda közepén. Az ezredes, valamint egy további személy a bal oldalon álló tanácskozásszálhoz telepedett.

Máris előrebocsátom: a jelenet végeztével volt annyi lélekjelenlét és huncutság bennem, hogy ezzel a kérdéssel forduljak az ezredeshez: „Szeretném tudni, ha már ez a megtiszteltetés ért, és ha szabad, hogy kivel volt alkalmam beszélni az imént.” A tiszteletteljes válasz így hangzott: az Országos Bűnüldözési Igazgatóság főnökével (Şeful Direcţiei Cercetării Penale pe întreaga ţară). Később másoktól, akiknek szintén volt szerencséjük találkozni velem, a nevét is megtudtam.

Abban az irodában azonnal megéreztem, hogy nemcsak egy emelettel vagyunk magasabban, hanem a funkcióval járó hatásköri hatalom tekintetében is. Igyekeztem maximálisan arra koncentrálni, mit válaszolok a feltett kérdésekre. Meglepett, kissé meg is rémített, hogy új kihallgatóm pontosan tisztában volt a korábbi beszélgetések tartalmával. Mi több, egyszerűen olyan kártyát is kijátszott, amely addig még nem szerepelt. „Igaz-e – kérdezte például –, hogy utolsó látogatása alkalmával M. Gusztáv azt is kilátásba helyezte: későbbi együttműködésüket minden bizonnyal honorálni is tudná?”

A kérdés nem csupán kétértelmű volt, hanem veszélyes is. Minek a honorálását vállaltam én ezzel? Azt válaszoltam, hogy egyértelműen a hasonló esetekben szokásos szerzői tiszteletdíjról van szó.

Különös kérdéssel lepett meg a tanácskozáson helyet foglaló személy. – Igaz-e, hogy a magyar követségen nemrég elmondtam egy diplomatának: ismét elutasították a Kriterion Kiadóhoz történő áthelyezésem jóváhagyását? – Igaz, válaszoltam meglepetten, mert különösnek találtam azt is, hogy valaki ezt kifülepelt, de azt is, hogy ez az információ is vétkeim lajstromát gyarapítja.

A kihallgatás légkörét nyomasztónak, kimenetelét bizonytalannak éreztem. Elismételtem a délelőtti folyamán mondottakat: okultam az előző napokon átéltekből, és kerülni fogom bizonyos helyzetek megismétlődését. Végül elhangzott kihallgatóm szájából egy mondat, amely nem volt ugyan annyira bonyolult, hogy ne érthettem volna, én mégis úgy tettem, mintha nem érteném, csak azért, hogy megbizonyosodjam: jól értettem. „Tudja mit? Legyen ez egyszer az, hogy a juhok eszik meg a farkast!”

Amikor megkértem, hogy szíveskedjék számomra érthetőbbé tenni, enyhén leereszkedő jóindulattal közölte velem: miután tudnivaló, hogy rendszeren a farkas falja fel a juhokat, akkor most történjék ennek a fordítottja... Félelmetes öngúny!

Távozásom előtt ígéretet kellett tennem, hogy a mostani beszélgetés tartalmát is írásba foglalom.

*

Szükségét érzem itt bizonyos fogalmak tisztázásának. Akit beszerveztek, és aki ezt saját aláírásával ellátott iratban vállalta, azt besúgónak nevezük (informatör). A Securitate irattárából előkerült dossziékban „forrás” (sursa) megjelöléssel illetik, aláírásként pedig fedőneve szerepel az általa kisebb-nagyobb rendszerességgel benyújtott jelentések végén. Az elmúlt évek során számos – olykor köztiszteletnek örvendő – személyről derült ki, hogy beszervezték, és besúgói jelentések fűződnek a nevéhez. Az érintett személyek életkörülményei, az általuk írott jelentések tartalmának függvényében e cselekedetek erkölcsi súlya minden esetben külön elbírálást igényel.

Sem a kihallgatások során, sem azok lezárultával velem szemben egyszer sem merült fel a követelés, hogy besúgói szerepet vállaljak. Amit a délelőtti beszélgetések végeztével írnom kellett, az a korábban elhangzottak öszszegzése volt, ha úgy tetszik, egyfajta beismerő vallomás vagy nyilatkozat. Igen, lefordítottam Alin T. kéziratát. Igen, járt nálam H. Gábor, és Alin T. jelenlétében beszélünk arról, hogy a tervezett falurendezés sokakban aggodalmat ébreszt. Igen, találkoztam magyar diplomatákkal, kaptam tőlük

könyveket és újságokat. Igen, részt vettem azon a fogadáson, amelyet a magyar követség Domokos Géza születésnapja alkalmából rendezett. Utolsó alkalommal írásba kellett foglalnom azt, amit „felmentésem” fejében önként vállaltam, mármint hogy okultam az ott történekből, és a továbbiakban kerülni fogom a törvényes előírásokkal ellentétes helyzeteket.

Beszéljünk világosan. A velem történetek első számú közvetlen következménye az volt, hogy valóban felfüggesztettem minden érintkezést a magyar diplomatákkal. Meggyőződésem szerint az ellenem folytatott vizsgálatnak ez is volt a fő célja: elvágni a diplomaták kapcsolatait a bukaresti magyar értelmiség képviselőivel. Lehetett volna ennél több is, abban az esetben, ha megtalálják nálam azt a bizonyos felhívást, az a terv viszont meghiúsult.

Mindeddig nem kerestem meg az illetékes hatóságot, és nem kérelmeztem a Securitate irattárában őrzött dossziém kiadását. Nem tudhatom tehát, megőrződtek-e az akkori jegyzőkönyvek, és dossziém tartalmazzák-e őket. Azt azonban tudom: teljes lelki nyugalommal készülnek a velük való szembenézésre, mivel semmi olyat nem vettem akkor papírra, amiért ma szégyenkezmem kellene – leszámítva természetesen azt, hogy a helyzet kényszere folytán hasonló nyilatkozatokat kellett gyártanom.

Korábban utaltam már rá: jóllehet az azóta eltelt évek során bizonyos összefüggéseket tisztázni lehetett volna, ilyen vagy olyan okoknál fogva ez nem történt meg, ezért fontos részletek mindmáig homályban maradtak.

Magát az összképet illetően számomra a legsúlyosabb – és legtalányosabb – kérdés a Securitate szerepének megítélése. Mennyire indokolt számolni két, egymással ellentétes megközelítés lehetőségével? Az egyik: a Securitate szolgai módon végrehajtja továbbra is a felső pártvezetés utasításait. Március 15-e után akciótervet dolgoz ki, és szigorúan fellép minden „ellenséges” tevékenység felderítése és megakadályozása érdekében. A másik: a Belügy apparátusa valójában már a rendszerváltás perspektívájához igazítja tevékenységét, megrendezi ugyan leleplezéseket és kivizsgálásokat, de azok többnyire csak látszat-cselekedetek.

Arról, amin én átmentem, összefoglalóan azt mondanám: kellő szigorral, de nem túlzott keménységgel végrehajtott akciónak tekintem. Megeshetett volna, hogy a felhozott vádak, a kisebb-nagyobb fenyegetések hatására idegrendszerem felmondja a szolgálatot, és összeroppanok. Ha netán szívrohammal kórházba kellett volna szállítaniuk, bizonyára találtak volna megfelelő magyarázatot a történetek elsimítására. De eleve nem erre játszottak, ezért hozhatták meg azt a döntést, hogy „a juh felfalja a farkast”.

Nem sorolom magam a korszak ellenzéki hősei közé. Vizsgálódott akkoriban a Securitate az enyémnél súlyosabb esetekben is. Kettőt említenék közülük. Az egyik a Radu Filipescué, aki röpcédulákat gyártott és terjesztett, mielőtt elkapták és letartóztatták. A másik Gabriel Andreescu (...)

A rendszerváltás után derült fény Gheorghe Ursu tragikusan végződő történetére. Megírták róla, hogy letartóztatását követően annyira bátran, sőt egyenesen kihívóan viselkedett fogvatartóival szemben, hogy kegyetlenül megverték, és végül belehalt sérüléseibe.

A Securitate áldozatának kell tekintenünk Visky Árpád sepsiszentgyörgyi színművészt és Szikszai László brassói tanárt is. Viskyt államellenes izgatás vádjával ítélték börtönbüntetésre 1984-ben. Szabadulása után nem léphetett többé színpadra. Öngyilkosságát sokan gyanúsnak találták. Szikszai, az idős magyartanár, aki irodalmi kört vezetett iskolájában, szívrohamban halt meg, amikor nacionalizmus vádjával folytattak ellene kivizsgálást.

Természetesen nagy megkönnyebbülés volt, amikor végre búcsút mondtam a Rahovei utcai épületnek. Nem tekintettem ugyan győzelemnek, de elégedett voltam azzal, hogy nagyobb vereség nélkül végigcsináltam. Szívbeli jó barátom, az okos és tapasztalt E. L. megjegyezte: „Ez még jól jön majd neked.” Erre nem gondoltam. Igaza lett.

A történelekről tájékoztattam a szerkesztőség párttitkárát. Aggodalmas, de rokonszenvező arccal hallgatta végig szándékosan szűkszavú beszámolómat. Miután nem részesültem semmiféle büntetésben, munkahelyemen folytathattam megszokott életrendemet. Tizennégy hónap volt hátra 1989 decemberéig. Ezalatt kerültem minden érintkezést a Bukarestben dolgozó magyar diplomatákkal. Ha a Szekunak ez volt a célja – elérte.

Nem kerestem a találkozást Alin T.-vel, de amikor néhány hét elteltével egy tudományos összejövetelen megpillantottam őt a közönség soraiban, intettem, hogy beszélni szeretnék vele. Megálltunk egy oszlop mellett az intézmény előcsarnokában. Sápadtak és riadtnak találtam. Nem tudhatjuk, mondtam neki, miért történt minden úgy, ahogy történt, fontosnak tartom azonban, hogy ne egymást hibáztassuk. Egyetért ezzel, válaszolta, majd arra kért: fejezzük is be, mert úgy látja, most is figyelnek.

*

Eljött 1989 decembere. A fordulatot követő hetekben-hónapokban Alin T. nagy energiával kapcsolódott be a rendszerváltás eseményeibe. Egyike volt azoknak, akik kezdeményezték a Társadalmi Dialógus Csoport (Gru-

pul pentru Dialog Social, GDS) megalakítását, amely döntő szerepet játszott annak az ellenzéki szervezkedésnek az irányításában, amely Ion Iliescu posztkommunista rendszerének a leváltását tűzte ki legfontosabb célként. A GDS kiadásában jelent meg a 22 című hetilap, a 90-es évek első felének legizgalmasabb szellemi orgánuma. (Silviu Brucan miniszterelnök-helyettes jóváhagyásával Alin T. közbenjárására lett a Csoport székháza az a Victoriei úti épület, amely korábban a KISZ tulajdonában állott.) Budapesti közvetítéssel (Vásárhelyi Miklóson keresztül) ő lépett kapcsolatba Soros Györggyel, és amikor a román hatóságok engedélyezték a nevét viselő Nyílt Társadalomért Alapítvány létrehozását, ő lett annak első elnöke, és közel tíz éven át töltötte be ezt a funkciót. Nevéhez fűződik továbbá az ország első közvéleménykutató intézetének (IMAS) felállítása, amely néhány éven át – különösen, amíg nem voltak szakmai konkurrencsei – egymaga uralta a politikai nézetek és a pártopciók statisztikai felmérésének piacát. Adrian Năstase miniszterelnöksége alatt egy ideig a kormányhivatal főtitkári teendőit látta el.

Miután hosszú éveken keresztül magam is tagja voltam a Soros Alapítvány országos kuratóriumának, folyamatosan kapcsolatban álltunk egymással, és rendszeresen találkoztunk az alapítvány vezetőségi ülésein és más rendezvényeken. Az 1988 augusztusában történekről ezekben az években soha nem beszélgettünk.

Tekintve, hogy a rendszerváltás utáni sajtóban rengeteg közéleti szereplőt illettek különféle vádakkal és rágalomokkal, nem meglepő, hogy ezekből a címkékből kijutott Alin T.-nek is. Leggyakrabban „magyar ügynök”-nek nevezték, de meggyanúsították azzal is, hogy a Securitaténak dolgozott. Ha ezek a vádak tévé-beszélgetések alkalmával hangzottak el, mindenkor tagadta őket. A fenti történethez közvetlenül kapcsolódik azonban egy olyan kijelentése, amely személy szerint rám vonatkozott. Hasonló, a múltját érintő kontextusban arra a kérdésre, hogy van-e a múltjában olyasmi, ami nyomja a lelkiismeretét, egyszer azt válaszolta: Igen, éspedig az, hogy miatta rendezett a Securitate házkutatást Horváth Bandi otthonában.

Máig sem tudom, pontosan mit is akart ezzel mondani.